

OTA-ONALAR BILAN ISHLASHDA PSIXOKORREKSION FAOLIYATNING O'RNI

Xorazm viloyati Xiva tumani 4-son maktabi Amaliyotchi psixologi

Xodjayeva Ozoda Rustam qizi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada ota-onalar bilan hamkorlikda ishlashda psixolog tomonida psixokorreksion faoliyat olib borish yuzasidan fikr-mulohazalar bayon qilingan.*

Kalit so'zlar: *psixologik bilimlar, psixokorreksion, psixik rivojlanish*

Barkamol inson tarbiyasi, bola tarbiyasida ota-ona mas'uliyatini oshirish, ularni psixologik bilimlar bilan qurollantirish bugunning eng dolzarb masalasidir. O'zbek milliy qadriyatlari, milliy madaniyati, bola tarbiyasi va rivojlanishi haqidagi pedagogik bilimlarni takomillashtirish bo'yicha yaxlit tarbiya tizimi ham oila, ham maktabgacha ta'lim muassasalari tomonidan amalga oshiriladi. Bola tarbiyasida bu ikki yo'nalish biri ikkinchisining o'rnini bosa olmaydi, balki biri ikkinchisini to'ldiradi. Sog'lom muhitda sog'lom bola o'sib ulg'aydi. Sog'lom muhitni yaratish oilada oila a'zolarining maktabgacha ta'lim muassasalarida pedagogik xodimlarning nechog'lik bilimdonligiga, zukkoligiga bog'liqdir. Ko'p xollarda bir xil yoshdagi bolalarning taraqqiyotida notekislikni ko'rish mumkin. Masalan: bir yoshli bolalarning ba'zilar 10 taga yaqin so'zni ayta oladi. Mustaqil yura oladi. Ayni shu yoshdagi ayrim bolalarning esa mustaqil yura olmasligining, zo'rg'a 1-2 ta so'zni ayta olishining guvoxi bo'lamiz. Shuningdek, maktabga boruvchi bolalar jismonan baquvvat, sog'lom, fikri teran, tevarak-atrofdagi narsa va hodisalar to'g'risida oddiy mushohada qiladigan. "Yaxshi" bilan "Yomon"ni, "Gunoh" bilan "Savob"ni ajrata oladigan bo'ladi. Aynan shu yoshdagi ba'zi bolalarda esa bunga teskari bo'lgan xususiyatlarni uchratish mumkin. Bunday notekislikka asosiy sabab kattalarning e'tiborsizligi yoki bola tarbiyasi bo'yicha yetarli bilimga ega bo'lmasligidir. Bolani

jismonan, ma`nan, ruhan yetuk inson qilib tarbiyalashda oila va maktabning hamkorligi muhim ahamiyati kasb etadi. Shuning uchun har bir oiladagi pedagogik madaniyatni takomillashtirish zarur. O`qituvchilar tarbiya borasida ota-onalarga ham ta`sir o`tkaza olishlari, oila pedagogikasining nozik jihatlarini chuqur bilishlari kerak. Har bir guruh xonalarida ota-onalar sizlar uchun burchak tashkil qilinib, doimiy ravishda har bir oyda guruh bolalari taraqqiyotidagi o`zgarishlar aniq tahlil qilib ko`rsatilishi va shu asosda ota-onalar uchun tegishli maslahatlar, tavsiyalar berish maqsadga muvofiqdir. Ayrim bolalarning ota-onalari bilan alohida suhbatlar o`tkazib, tegishli yo`l-y`oriqlar beriladi. Masalan: nutqida, jismoniy o`shishida, xulqida kamchiligi bo`lgan bolalarni faqat o`qituvchining harakati bilan bartaraf qilish qiyin. Bolaning oiladagi faoliyati ham, maktabdagi faoliyati ham yagona maqsadga bo`ysundirilgan bo`lishi kerak. Nazariy jihatdan psixokorreksiya maktabgacha ta`lim muassasalari va maktab tizimida bolani ob`ektiv reallikni idrok etishida tengqurlariga nisbatan o`yin, turli mashqlarni bajarishida orqaga qolish holatlari kuzatilganda, aniqlangan nuqsonlarni tuzatishda qo`llanilishi tavsiya etiladi. Psixokorreksiyaning maqsadini inobatga olib, uni uch guruhga ajratish mumkin. Bular o`z navbatida maktab sharoitida amaliy psixologik yordam ko`rsatish turini belgilash jarayoni samaradorligini ta`minlash uchun xizmat qiladi:

- maktab o`quvchisini psixik rivojlanishini ta`minlovchi psixokorreksiya;
- maktab o`quvchisining o`yin, o`quv va mehnat faoliyatida kuzatiladigan nuqsonlarini tuzatishga qaratilgan psixokorreksiya;
- oilaviy munosabatlarda kuzatilgan muammolarni tuzatishga (muloqot formasi, o`zaro munosabatlar xarakteri va shunga o`xshash) qaratilgan psixokorreksiya.

Maktab sharoitida psixologik yordam ko`rsatish amaliyoti shuni ko`rsatadiki, har bir mutaxassis psixokorreksiya o`tkazishda sub`ektda kuzatilgan nuqsonlarni inobatga olgan, turli psixologik konsepsiyalarga tayangan holda psixokorreksiya o`tkazishi lozim. Psixokorreksiyaning amalga oshirishida psixodinamik, strukturali, regulyativ, sub`ektiv faoliyatli ilmiy ta`limotlar asosida tadbirlarni tashkil etishi lozim. Psixokorreksiya psixologik nuqsonning xarakteridan kelib chiqqan holda

hamda nuqsonning ifodalanish dinamikasini inobatga olgan holda individual va guruh tarzda o'tkazilishi ma'qul. Lekin bu jarayonda psixologik yordam oluvchilarning funksional holati bir xil darajada bo'lishi shart. Bugungi kunda psixologlar oldida turgan muammolardan biri – bu yoshlarga Internetning salbiy ta'siridir. Albatta bugungi axborot asrida yashayotgan bolalar hamma narsaga qiziqish bilan qaraydilar, hamma yangi narsani qilib ko'rishga harakat qiladilar. Bolalarda taqlid qilish ishtiyoqi kuchli bo'lgani uchun ular Internetda o'tirib, kompyuterda jangari va qo'rqinchi kinofilmlar ko'rishga qiziqadilar. Internetning yoshlar dunyoqarashiga va ruhiyotiga ta'siri juda katta. Internet vaqtni tejaydi, ya'ni yoshlar adabiyot qidirib sarson bo'lmaydilar, Internet dunyoqarashni kengaytirishi mumkin. Ammo Internetning salbiy ta'siri ko'proq. Masalan, Internetdan ayrim yoshlar faqat bo'sh vaqtlarini o'tkazish uchungina foydalanadilar. Masalan, voyaga yetmagan o'smirlar Internet orqali yoshiga mos kelmaydigan qo'rqinchli kinolarni ko'rishlari orqali ularda salbiy xarakter xislatlari shakllanadi, jumladan, bemehrlik, shafqatsizlik, o'ch olish, keskirlik, uyatsizlik, betgachoparlik kabilar. Bolalarning Internetda ko'p o'tirishlari ular diqqatining parishonligi, nutqining buzilishi, ya'ni turli xil bema'ni so'zlarni ishlatishlari, fantaziyalarining buzilishi, irodasining kuchsiz bo'lib shakllanishiga olib keladi. Bugungi kunda o'quvchilarning dars mashg'ulotlariga qiziqishlarining pasayib ketishiga, maktabga bormasdan vaqtlarini Internet oldida o'tkazishlari sabab bo'lmoqda. Kattalar Internetdan to'g'ri foydalanishni farzandlariga o'rgatishlari kerak. Ayrim o'quvchilarda o'z joniga qasd qilish, ya'ni suitsidal hatti-harakatlar ham kuzatiladi. Buning oldini olish ham oldimizda turgan muammolardan biridir. Suitsid - suiqasd degan ma'noni bildiradi. 67 % 25 yoshgacha bo'lgan kishilarda uchraydi. Suitsidda yigitlar o'limni tanlasa, qizlar taqlidiy, joniga qasd qilishga harakat qiladi.

Biz psixologlarga suitsidning oldini olishga qaratilgan quyidagi tavsiyalarni beramiz:

- Har bir ta'lim tizimida faoliyat yuritayotgan psixolog o'quvchilarning psixologik xususiyatlarini yaxshi bilishi, jamoadagi ruhiy-ma'naviy muhitdan boxabar bo'lishi va uni yaxshilashi zarur;

- Psixolog tarbiyasi og'ir va turli voqealar sabab tushkunlik holatiga tushib qolgan o'quvchilarni aniqlashi, ularning oilasini to'liq yoki noto'liq turga mansubligini o'rganishi lozim;

- Ota-onalar va kollej yoki maktab o'rtasida hamkorlikni takomillashtirish, pedagoqlarda ota-onalar bilan ishlash rejasini o'quvchi psixologiyasiga, uning o'tish davridagi ruhiy holatiga qaratishi;

- Oilada ota-onalarning farzandlarining barchasiga bir xil munosabatni shakllantirish, bolani kamsitmaslik yoki uni haddan ziyod erkalamaslik, oilada kun tartibini to'g'ri yo'lga qo'yishni ota-onalarga tushuntirish;

- O'quvchini yolg'izlatib qo'yimaslik, o'quvchidagi har bir o'zgarishni kattalar ilg'ashi va oldini olish chorasini topish, bolani do'st tanlashiga ko'maklashishni pedagoqlar va ota-onalarga tushuntirish;

- Suitsid sodir etgan o'smir bilan suhbatni u xohlagan paytda olib borish, boshqalardan olgan ma'lumotni unga bildirmaslik;

- O'quvchilar bilan dildan suhbatlashish, uning muammolarini qanday hal etish yo'llarini topish;

Korreksion ishlar ma'lum tartibda, ilmiy tanlov asosida, muayyan seans buyicha o'tkazilishi shart. Bunda emotsional zurikishga uchragan shaxs millati, yoshi, jinsi, individual-tipologik xususiyati, ta'sirlanish darajasi hisobga olinishi kerak; tuzatish ishlari mashg'ulot, faoliyat, kasb xususiyatiga mos, mutanosib bulishi ta'sir o'tkazish samaradorligini oshiradi; unda yapon uslublarini qo'llash ham zarur ma'lumotlar tuplash va tanglikni yo'qotish imkonini yaratadi. Hal kilishning psixologik shartlari, ta'lim-tarbiyadagi nuqsonlarning oldini olish omillari, yullari yuzasidan yordam ko'rsatish zarur. Bolalar, o'quvchilar, talabalarning shaxsiy muammolarini hal qilishda baxoli qudrat kumak berishi darkor. Ota-onalarga tarbiyaviy ishlarni amalga oshirishda maslahatlar berish, nizoli vaziyat va psixologik xolatlarni birgalikda tahlil

kilish va amaliy tavsiyalar beriladi. Ota-onalarga farzandlarning tibbiy yordamga muxtojligi yoki boshqa muassasalarga murojaat qilish zaruriyat ekanligini yuysak pedagogik odob bilan tushuntirish, berilayotgan ko'rsatmalarga ularni ishontirishi shart.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. E. G'oziyev. Ontogenez psixologiyasi. Nazariy - eksperimental tahlil " NOSHIR" Toshkent 2010.

2. E. G'oziyev. Umumiy psixologiya. O'zbekiston Faylasuflar Milliy Jamiyati Nashriyoti. Toshkent 2010.

3. H. Uzoqov., E. G'oziyev., A. Tojiyev. Oila etikasi va psixologiyasi. Toshkent. "O'qituvchi" 1992.

4. Z.T.Nishonova, SH.T.Alimbayeva, M.V.Sulaymonov. Psixologik xizmat. Toshkent. "O'qituvchi" 2013.

5. Abdugafforovich A. N. Scientific theory of al-khakim at-termezi //European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences. - 2019. - T. 2019.

6. Ачилов Н. А. Влияние учения Аль-Хаким Ат-Тирмизи в идейном наследии мыслителей influence of the teaching of al-hakim at-tirmisi in the ideal heritage of thinkers //Журнал выпускается ежемесячно, публикует статьи по гуманитарным наукам. Подробнее на. - 2018. - С. 70.